

Посилання

1. Marianti R. Beyond the reach of a marriage. Widows and Other Spouse-less Categories / R. Marianti // *Surviving Spouses: Support for Widows in Malang, East Java*. Dissertation.– Режим доступу: <http://dare.uva.nl/document/65752>.

2. Барабаш Н.О. Дворянські садибні комплекси Дунаєць та Ярославець за споминами М.А. Маркевича / Н.О. Барабаш // *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць*. – К. – Глухів, 2013. – Вип 6. – С. 323–327.

3. Кісь О. Особливості ставлення до вдови в українців (у XIX – на поч. XX ст.) / О. Кісь // *Незалежний культурологічний часопис «І»*. – 2000. – № 17. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/o-kis2.htm>.

4. Маркевич Н.А. Автобиографические записки. Автограф. 1845 / Н.А. Маркевич. – Рукописный отдел Института русской литературы Российской Академии наук, ф. 488, оп. 1, д. 38, 136 л.

5. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. Т. 1–4 / В.Л. Модзалевский. – К.: Изд. авт. тип. т-ва Г.Л. Фронцкевича и Ко, 1908–1914.

6. Николаева Н.А. Трансформация жанра семейных записок XVIII–XIX вв. в «Семейной хронике» С.Т. Аксакова / Н.А. Николаева // *Материалы к Словарю сюжетов и мотивов русской литературы*. – Новосибирск, 2004. – Вып. 6. – С. 64–82. – Режим доступу: philology.ru/literature2/nikolaeva-04.htm.

7. Нуркова В.В. Автобиографическая память: структура, функции, механизмы: дисс. ...канд. психол. наук: 19.00.01 / В.В. Нуркова. – М., 1998. – 305 с.

8. Тавасиева Э.И. Образ вдовы в традиционной соционормативной культуре осетин / Э. Тавасиева. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/pdf/2013/6/837.pdf>.

Андросова-Байда Д.А., Барабаш Н.А. К истории рода Кочубеев

В статье автобиографические записки Н.А. Маркевича рассматриваются как важный источник для реконструкции биографии представительницы богатого казацко-старшинского рода Марфы Демьяновны Кочубей.

Ключевые слова: М.Д. Кочубей, Н.А. Маркевич, автобиографические записки.

Androsova-Baida D.O., Varabash N.O. To the history of the Kochubey family

In the article the N. Markevych's autobiographical notes as an important source for the reconstruction the rich Cossack starshyna family representative Marfa Kochubey were considered.

Key words: M. Kochubey, N. Markevych, autobiographical notes.

08.04.2014 р.

УДК 336.1:2- 754:94(477.51-25) «17»

Н.О. Ципляк

**ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ**

У статті висвітлено основні джерела поповнення бюджету Чернігівської духовної семінарії. Детально розглянуто витрати семінарського бюджету на утримання викладачів, вихованців та на інші потреби навчального закладу. Прیدілено окрему увагу благодійникам семінарії.

Ключові слова: Чернігівська духовна семінарія, бюджет, штати, пожертви.

В останній чверті XVIII ст. у зв'язку з інкорпорацією Української козацької держави до складу Російської імперії постало питання про уніфікацію адміністративно-територіального устрою, соціально-політичних структур і навчальних закладів. Так було розпочато процес трансформації Чернігівського колегіуму у Чернігівську духовну семінарію.

У 1785 р. чернігівській єпископ Феофіл порушив клопотання перед Синодом щодо централізованого фінансування Чернігівської духовної семінарії, адже у зв'язку із секуляризацією церковних володінь духовні школи значною мірою втратили матеріальне підґрунтя своєї діяльності. Клопотання Феофіла не залишилось поза увагою, і наприкінці 1785 р. Синод повідомив, що починаючи з січня 1786 р. на утримання Чернігівської духовної семінарії буде виділятися 2 тис. крб. на рік.

Фінансове забезпечення середніх духовних навчальних закладів майже не досліджувалось в історіографії. В роботах П. Знаменського, Ф. Белявського та А. Сушка подано лише загальну характеристику матеріального забезпечення навчально-виховного процесу та викладацького складу духовних семінарій. Тому ми ставимо за мету з'ясувати основні джерела фінансового забезпечення Чернігівської духовної семінарії на основі виявлених архівних матеріалів та опублікованих джерел.

Бюджет Чернігівської духовної семінарії у 1786 р. сягав 2 200 крб., причому 200 крб. являли собою відсотки від коштів, покладених до банку на утримання Чернігівської духовної семінарії архімандритом Варлаамом та П. Симонтовським. Вони були витрачені на платню ректору (240 крб.), 5 викладачам (1060 крб.), службовцям (116 крб.), провізію та ремонт будівель (1024 крб.) [11, 212]. Указом Синоду від 18 грудня 1797 р. бюджет Чернігівської духовної семінарії було збільшено до 3 000 крб. на рік [9, 501].

Згідно зі Статутом 1814 р. було вирішено для належного фінансового забезпечення духовних навчальних закладів утворити особливий духовно-навчальний капітал шляхом відрахування однієї п'ятої частини прибутку від продажу свічок. Відтак,

на початку XIX ст. бюджет Чернігівської духовної семінарії збільшився майже до 13 000 крб. [1, 49].

Кошти з Синоду надходили на утримання штатної кількості вихованців. На задоволення позаштатних потреб витрачалися єпархіальні кошти: пожертви духовенства, одноразові та щорічні виплати з церковних прибутків. Так, з початку 1870-х рр. на позаштатні витрати духовних навчальних закладів витрачалися кошти з загальних доходів щороку у розмірі 21 % замість свічкового збору [29, 286].

Чернігівська духовна семінарія мала благодійні капітали і розміщувала їх в різних кредитних установах, відсотки з яких витрачалися на утримання бідних вихованців, одяг, продукти харчування. Благодійниками були як духовні, так і світські особи. Розміри благодійних капіталів коливалися від 57 крб. до 6 500 крб. [2, 229].

Ще одним джерелом поповнення семінарського бюджету були надходження від благочинних єпархій. Ці кошти призначалися на платню викладачам паралельних класів, помічникам інспектора, допомогу бідним вихованцям, утримання семінарських будівель, лікарні, недільної школи, наглядачів. Так, у 1881 р. від благочинного В. Митькевича надійшло 104 крб. 80 коп. [28, 232–240].

У 1887 р. відповідно до рішення Єпархіального з'їзду духовенства від кожної церкви на утримання Чернігівської духовної семінарії мали надходити 6 крб. 75 коп.: на утримання паралельних класів та допомогу бідним – 4 крб. 68 коп., платню наглядачам – 32 коп., утримання гуртожитку – 1 крб., платню викладачам музики й іконопису – 75 коп. [3, 846]. У 1896 р. благочинні повинні були внести на утримання семінарії по 7 крб. від кожної церкви і по 15 крб. на облаштування гуртожитку [20, 531].

Паралельні класи, що відкривалися у Чернігівській духовній семінарії, утримувались коштом Синоду та єпархіального правління. Так, у 1910 р. 2 паралельні класи утримувались коштом Синоду і 4 – коштом єпархії [21, арк. 16].

Ще одним вагомим джерелом поповнення семінарського бюджету були пожертви. Значні кошти передав на потреби Чернігівської духовної семінарії архієпископ Філарет Гумілевський. Так, протягом 1863–1864 рр. він пожертвував близько 2 000 крб. на будівництво та облаштування навчальних корпусів, а також помешкань для викладачів [31, арк. 2]. Не лише церковні ієрархи, а й рядові священники жертвували кошти на потреби семінарії. Так, у 1867 р. священник О. Корноух передав 42 крб. на ремонт семінарських будівель, пошкоджених бурею [17, 574]. На потреби семінарської церкви у 1867 р. священник М. Деревецький пожертвував 2 крб. [18, 393]. Добродійні внески на будівництво нового гуртожитку для казеннокоштных вихованців у 1867 р. зробили також світські особи, зокрема, козак Є. Берус, поміщик І. Кулябко-

Корецький та селянин В. Безсмертний [19, 739]. У 1871 р. О. Кочубей пожертвував 300 крб. на ремонт будівель Чернігівської духовної семінарії та будівництво церкви при ній [6, 380]. Надвірний радник З. Рожановський, який закінчив Чернігівську духовну семінарію та служив у ній наставником, у 1833 р. передав 1 000 крб. на потреби бідних вихованців [32, арк. 1]. Колезький радник С. Сербин у 1852 р. заповів щорічні відсотки зі свого капіталу на утримання двох вихованців Чернігівської духовної семінарії [33, арк. 2]. У 1865 р. статський радник К. Корицький пожертвував кошти на утримання сироти духовного стану [34, арк. 4]. Деякі благодійники з різних причин воліли залишитися анонімними. У 1866 р. від них надійшло 2 064 крб. 73 коп., а у 1867 р. – 1 924 крб. [35, арк. 1; 13, 790].

Заробітна платня викладачів складалася з основного окладу та додаткових виплат. Наприкінці XVIII ст. ректору була призначена платня в розмірі 240 крб. [11, 213]. У 1817 р. ректор отримував 600 крб., у 1867 р. – 900 крб., у 1884 р. – 1 200 крб. та додатково 800 крб. на харчування.

Інспектору семінарії наприкінці XVIII ст. платня не передбачалася. З 1817 р. за виконання обов'язків інспектора виділялася доплата у розмірі 300 крб. З 1867 р. інспектору призначалася платня у розмірі 450 крб. У 1884 р. вона становила 900 крб. та додатково 600 крб. на харчування. Помічникам інспектора у 1867 р. було призначено платню у розмірі 100 крб., у 1884 р. – 300 крб. [26, 1–116]. У 1871 р. наглядач отримував платню у розмірі 100 крб. на рік. Священик семінарської церкви з 1885 р. отримував 500 крб. [22, арк. 202 зв.].

Платня викладачів залежала і від предмету викладання. Наприкінці XVIII ст. викладачі Чернігівської духовної семінарії отримували від 120 до 220 крб. [11, 211]. У 1817 р. викладачі отримували по 500 крб., за винятком викладачів німецької та французької мов, платня яких становила 100 крб. У 1817 р. викладачі Чернігівської духовної семінарії, які мали наукові ступені, отримували доплату за ступінь магістра 350 крб., кандидата – 250 крб. [36, арк. 2].

У випадку викладання кількох дисциплін оклад подвоювався. Найчастіше такими додатковими предметами були грецька, єврейська, французька та німецька мови. Обов'язки секретаря Правління та бібліотекаря зазвичай виконували викладачі семінарії за додаткову оплату. Так, у 1822 р. виконувач обов'язки інспектора О. Максимович викладав єврейську та грецьку мови. Викладач історії та філософії І. Мерцалов виконував обов'язки секретаря Правління, викладач словесності та французької мови О. Огієвський був економістом семінарії, а викладач математики І. Пахаревський додатково викладав німецьку мову [37, арк. 71].

З 1867 р. викладачі отримували по 900 крб.,

французької та німецької мов – 600 крб., вчитель живопису – 450 крб. [10, 59]. У 1884 р. середня платня викладача Чернігівської духовної семінарії становила 900 крб., викладачів французької та німецької мов і співу – 300 крб., гімнастики – 100 крб. [30, 573]. З 1913–1914 навчального року заробітна платня вчителя гімнастики зросла до 300 крб. [23, арк. 21].

До допоміжного персоналу семінарії належали економ, лікар, секретар Правління, бібліотекар, писар. Лікарю у 1817 р. було визначено платню у розмірі 300 крб., у 1867 р. – 500 крб., у 1884 – 300 крб.; секретарю Правління у 1817 р. – 200 крб., у 1867 р. – 300 крб., у 1884 р. – 400 крб.; бібліотекаря у 1867 р. – 250 крб., у 1884 р. – 120 крб.; писарю у 1817 р. – 100 крб., у 1867 р. – 450 крб., 1884 р. – 300 крб. [26, 1–116]. Платня служителів семінарії у 1833 р. становила 15 крб. на рік [4, арк. 279].

З ініціативи керівництва Чернігівської духовної семінарії коштом єпархії, починаючи з 1867 р., було встановлено доплату в розмірі 250 крб. на рік ректору та викладачам, 200 крб. – інспектору, 125 крб. – економу, 100 крб. – лікарю та секретарю, 100 крб. – бібліотекаря, 100 крб. – вчителю іконопису [12, 220].

На початку ХХ ст. Синод дійшов висновку про необхідність збільшити оклади викладачів духовних семінарій відповідно до штатів Міністерства народної освіти [15, 112]. Відтоді викладачі зі стажем до п'яти років отримували 750 крб. та додатково 90 крб., від п'яти до десяти років – 900 крб. та 90 крб. додатково, понад 10 років – 900 крб. та 180 додатково [1, 207].

Квартира при семінарії надавалася ректору, інспектору, економу і частині викладачів. Квартирна допомога призначалася викладачам, які працювали в семінарії не менше чотирьох років, але траплялися й винятки. Так, у 1829 р. викладач семінарії П. Орлов отримав 100 крб. квартирної допомоги, хоча працював лише два роки [38, арк. 1]. На початку ХІХ ст. розмір квартирної допомоги становив 40 крб. на рік, а у 1830-х рр. ця сума була збільшена до 150 крб [39, арк. 93]. Інколи керівництво семінарії відмовляло у квартирній допомозі. Так, у 1860 р. квартирну допомогу викладачу К. Крижановському не видали за браком коштів у зв'язку з будівництвом і ремонтом семінарських споруд [40, арк. 3].

На початку ХІХ ст. кошти на квартирну допомогу призначалися Комісією духовних училищ, а з середини ХІХ ст. – єпархіальним архієреєм. Синод наголошував на тому, щоб ці кошти видавалися викладачам, враховуючи їхні заслуги [16, 80].

Право на отримання пенсії мали ректор, інспектор, помічник інспектора та викладачі основних дисциплін. Викладачі єврейської мови, іконопису, гімнастики, позаштатні викладачі та помічники інспектора цього права були

позбавлені. Ті, хто мав стаж понад 35 років, отримували пенсію у розмірі повного окладу, від 25 до 35 років – половини окладу. З 1879 р. ті, хто мав стаж 25 років, отримували пенсію у розмірі повного окладу, від 20 до 25 років – половини окладу. У випадку смерті викладача семінарії пенсію отримувала його удова [27, 185].

У Чернігівській духовній семінарії існували такі категорії вихованців, як казеннокоштні, своєкоштні та напівказенні. Останні або отримували квартирну допомогу, або жили в гуртожитку семінарії. У 1828–1829 навчальному році з 307 вихованців 66 перебували на казенному утриманні і 68 – на напівказенному. З них 46 вихованців отримували квартирну допомогу, а 22 мешкали в гуртожитку. Розмір квартирної допомоги визначався Правлінням семінарії і становив від 30 до 45 крб. [43, арк. 55].

Кількість вакансій на казенне утримання з часом змінювалась. У 1796 р. в Чернігівській духовній семінарії було 50 вакансій казеннокоштних вихованців [11, 212]. Після запровадження нового семінарського Статуту у 1817 р. кількість казеннокоштних вихованців було збільшено до 100 осіб, а Статуту 1884 р. – до 120. Наказом Синоду, починаючи з 1907–1908 навчального року, чисельність казеннокоштних вихованців була поступово зменшена до 115. Слід зазначити, що Правління Чернігівської духовної семінарії не набиало повного комплексу казеннокоштних вихованців, а зекономлені у такий спосіб кошти витрачало на інші потреби.

Протягом другої половини ХІХ ст. кількість казеннокоштних вихованців у Чернігівській духовній семінарії коливалась в межах 68–79 чоловік. У 1884 р. Правління семінарії прийняло рішення зменшити їх кількість на 40 осіб у зв'язку зі зростанням цін на продукти харчування [8, 416].

До 1807 р. на утримання казеннокоштного вихованця Синодом виділялося 20–25 крб. на рік [9, 650], з 1818 р. – 56 крб., у другій половині ХІХ ст. – 90 крб. [41, арк. 3; 24, арк. 21 зв.].

Вихованців, яким при розподілі на казенне утримання не вистачило місць, враховували при розподілі стипендій. У Чернігівській духовній семінарії ще на початку ХІХ ст. певна кількість вихованців утримувалась на так звані «процентні суми». Так, у 1818 р. з 127 вихованців 27 перебували на казенному утриманні й 3 – на «процентній сумі». Кошти на виплату стипендій надходили у вигляді процентів з благодійних капіталів [42, арк. 32]. Розмір стипендії у середині ХІХ ст. становив від 20 до 100 крб. [7, 625]. У 1897 р. в Чернігівській духовній семінарії було 11 стипендіатів, у 1910 р. – 17 [24, арк. 6; 21, арк. 20].

Редакція «Черниговских епархиальных известий» 19 грудня 1866 р. прийняла рішення щорічно зі своїх прибутків виділяти по 150 крб.: на утримання

одного кращого вихованця з числа сиріт – 60 крб., на премії трьом вихованцям з трьох відділень за кращі твори – 45 крб., решту – на посібники для церковно-приходських шкіл [35, арк. 2].

На честь 200-річного ювілею Чернігівської духовної семінарії було вирішено затвердити дві стипендії для найбідніших вихованців з єпархіальних коштів і вносити для цього протягом двох років від кожного храму по 2 крб. [14, 381].

Бідним вихованцям надавалася матеріальна допомога за рахунок єпархіальних коштів. Її розмір визначався особливою Комісією, що складалася з викладачів. Вона запрошувала на свої засідання старост та інших уповноважених осіб і доповідала про своє рішення Педагогічному зібранню [25, арк. 7 зв.]. У 1887–1888 навчальному році Правління семінарії видало допомогу 93 найбіднішим вихованцям у розмірі 2 420 крб. Розмір допомоги коливався від 10 до 45 крб. [5, 695]. З 1911 р. при Чернігівській духовній семінарії було засновано Товариство святителя Феодосія для допомоги бідним вихованцям. Кошти Товариства склалися з добровільних пожертв та обов'язкових внесків духовенства Чернігівської єпархії. На початок 1914–1915 навчального року кошти Товариства становили усього 472 крб. 1 коп., але протягом року надійшло 1 196 крб. 71 коп. [23, арк. 24].

Отже, для належного утримання Чернігівської духовної семінарії, крім коштів, асигнованих Синодом, Правлінням семінарії та єпархіальним керівництвом активно залучалися єпархіальні кошти, відсотки з благодійних капіталів та пожертви.

Посилання

1. Белявский Ф. О реформе духовной школы / Ф. Белявский. – СПб., 1907. – 230 с.
2. Ведомость о благотворительных капиталах, имеющих в ведении Правления Черниговской семинарии // Черниговские епархиальные известия. – 1865. – № 18. – С. 229–231.
3. Ведомость о взносе благочинными Черниговской епархии сумм на содержание Черниговской духовной семинарии в 1887 году // Черниговские епархиальные известия. – 1887. – № 24. – С. 843–846.
4. Держархів Чернігівської області, ф. 682, оп. 1, спр. 12, арк. 783.
5. Для сведения родителей и опекунов воспитанников Черниговской духовной семинарии // Черниговские епархиальные известия. – 1888. – № 21. – С. 693–695.
6. Докучаев Н. История Черниговской семинарской церкви до 1817 г. / Н. Докучаев // Черниговские епархиальные известия. – 1871. – № 12. – Часть неофициальная. – С. 372–385.
7. Журнал собрания Правления Черниговской духовной семинарии // Черниговские епархиальные известия. – 1871. – № 22. – С. 613–627.
8. Журнальное постановление распорядительного собрания Правления семинарии, утвержденное Его Преосвященством от 17 июля сего 1884 года // Черниговские епархиальные известия. – 1884. – № 15. – С. 416.
9. Знаменский П. Духовная школа в России до реформы 1808 г. / П. Знаменский. – Казань, 1881. – 807 с.
10. Извлечение из утвержденной Синодом сметы доходов и расходов на содержание духовно-учебных заведений Черниговской Епархии в 1867 году // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – № 3. – С. 57–61.
11. Никольский С. Материалы для истории Черниговской духовной семинарии / С. Никольский // Черниговские епархиальные известия. – 1890. – № 10. – Часть неофициальная. – С. 207–213.
12. Об отчислении 4 ½ процентов из церковных сумм по Черниговской епархии на улучшение быта наставников Черниговской семинарии // Черниговские епархиальные известия. – 1866. – № 13. – С. 218–232.
13. Окончательная отделка семинарской церкви и освещение в ней придела во имя св. равноапостольных Мефодия и Кирилла // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – 1 декабря. – Часть неофициальная. – С. 787–790.
14. От Правления Черниговской духовной семинарии // Черниговские епархиальные известия. – 1908. – № 11. – С. 381.
15. Повышение окладов и пенсий служащим в духовных семинариях и училищах // Вера и жизнь. – 1913. – № 14. – С. 111–112.
16. Пожертвования // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – № 4. – С. 80.
17. Пожертвования // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – № 11. – С. 393.
18. Пожертвования // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – № 15. – С. 574.
19. Преподание благословения Синода за пожертвование на устройства здания для казеннокоштных воспитанников // Черниговские епархиальные известия. – 1867. – № 22. – С. 737–739.
20. Распоряжение Епархиального начальства // Черниговские епархиальные известия. – 1896. – № 16. – С. 531.
21. Російський державний історичний архів у Санкт-Петербурзі (далі – РДІА), ф. 802, оп. 15, спр. 1406, арк. 32.
22. РДІА, ф. 802, оп. 9, спр. 52, арк. 231.
23. РДІА, ф. 802, оп. 15, спр. 1293, арк. 30.
24. РДІА, ф. 802, оп. 9, спр. 22, арк. 24.
25. РДІА, ф. 802, оп. 16, спр. 249, арк. 15.
26. Свод уставов и проектов уставов духовных семинарий 1808–1814, 1862, 1867, 1884 и 1896 гг. – СПб., 1908. – XXV; 406; 116 с.
27. Сушко А.В. Духовные семинарии в пореформенной России (1861–1884 гг.) / А.В. Сушко. – СПб., 2010. – 256 с.
28. Уведомление от Правления Черниговской духовной семинарии // Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов, 1873. – Кн. 2. – С. 232–240.
29. Указ Синода от 30 апреля 1873 г. за № 18 относительно взимания процентов на сверхштатные расходы духовно-учебных заведений из общих церковных доходов сверх установленного 21 % сбора // Черниговские епархиальные известия. – 1873. – № 15. – С. 286–287.
30. Уставы и штаты православных духовных семинарий и училищ // Черниговские епархиальные известия. – 1884. – № 20. – С. 523–573.
31. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 711, оп. 2, спр. 5943, арк. 4.
32. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 2181, арк. 2.
33. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 4823, арк. 5.
34. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 5984, арк. 11.
35. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 6032, арк. 2.
36. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 50, арк. 8.
37. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 474, арк. 97.
38. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 1592, арк. 3.
39. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 2591, арк. 294.
40. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 5647, арк. 3.
41. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 81, арк. 11.
42. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 69, арк. 57.
43. ЦДІАК України, ф. 711, оп. 2, спр. 1607, арк. 201.

Цыпляк Н.О. Источники финансирования Черниговской духовной семинарии

В статье отражены основные источники пополнения бюджета Черниговской духовной семинарии. Детально рассмотрены расходы семинарского бюджета на содержание преподавателей, воспитанников и другие нужды учебного заведения. Отдельное внимание уделено меценатам семинарии.

Ключевые слова: Черниговская духовная семинария, бюджет, штаты, пожертвования.

Tsypliak N.O. Financial sources of Chernihiv Theological Seminary

The article deals with the main sources of replenishment of the budget of Chernihiv Theological Seminary. Expenses of seminar budget for the maintenance of lecturers, students and other needs of the institution are considered in details. Separate attention was paid to the benefactors of the seminary.

Key words: Chernihiv Theological Seminary, budget, staff, donations.

14.03.2014 р.

УДК 94(477):352.07:338.43 «17/180»

С.В. Горохов

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В XVIII – НА ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена вивченню процесу зародження та становлення участі держави у розвитку освіти. Основна увага зосереджена на формуванні відношення уряду до освітньої системи, створенні перших теоретичних поглядів політичних діячів щодо ролі освіти у державному будівництві, здійсненні перших практичних урядових заходів у розбудові системи освіти. Досліджується вплив політичних умов, позитивні та негативні моменти під час запровадження урядових освітніх заходів.

Ключові слова: освітня політика, комісія, статут, губернія, училище, реформа, гімназія.

Державна політика, незалежно від сфери чи засобів її проведення, це, в першу чергу, цілеспрямована, заздалегідь спланована та теоритично і науково-обґрунтована діяльність уряду на певному етапі свого існування. Слід зазначити, що державна політика – це, насамперед, стратегія розвитку самої країни, що спрямована на великий термін часу з широким впливом на всі сфери життя суспільства.

Не залишилася поза увагою державної політики і освітня сфера. Довгий час освіта існувала як самостійне суспільне явище, доки потреби держави не поставили її в ряд пріоритетних завдань для її успішного розвитку.

На початку ХХІ ст. у більшості країн світу освіта та наука починають відігравати значну роль у ефективному розвитку усіх галузей господарства

завдяки позитивному вирішенню соціальних проблем, і, навіть, роблять певний внесок щодо удосконалення державного устрою та політики в цілому. Тобто, освіта сьогодні перетворюється із об'єкта політики на активного учасника – суб'єкта державотворчих процесів. Саме тому в сучасній науці виникає необхідність у ґрунтовному вивченні освітньої політики як окремого соціально-політичного явища в контексті генезису України.

Розвиток будь-якого суспільного явища має, в першу чергу, власний історичний генезис, і саме тому на сучасному етапі дослідження освітньої політики робить актуальним питання історії розвитку політики держави в освітній сфері. В свою чергу, це дасть змогу простежити еволюцію процесу розвитку державної політики в цій сфері та установити, які історичні чинники мають суттєвий вплив на сучасний розвиток освіти, і допоможе визначити їх природу. Актуальність історичної тематики в освітній політиці зумовлюється ще й тим, що Україна дуже довгий час знаходилася у складі інших країн, що означало вплив іноземної освітньої системи на вітчизняні аналогічні процеси.

В рамках статті ми намагаємося простежити лише певний фрагмент розвитку державної політики в освіті, а саме кінець XVIII – початок XIX ст. – період існування Російської імперії.

Для того, щоб зазначити, чому саме цей період було обрано, потрібно вказати на умови розвитку цього історичного етапу, які спонукали уряди звернути увагу на освіту. Початок XVIII ст. увійшов в історію як час становлення Російської імперії, що супроводжувався розширенням території, збільшенням числа населення. Разом з тим, цей процес вимагав залучення не тільки матеріальних, а також і людських ресурсів.

Чимало дослідників того часу справедливо відмічають, що рівень розвитку Росії кінця XVII ст. не відповідав вимогам та планам російських царів, особливо часів Петра I, який прагнув вирішити ряд геополітичних завдань. Єдиним виходом була суцільна модернізація країни у всіх сферах життя (в першу чергу, це – армія, флот, адміністрація). Саме з метою поліпшення справ у цих сферах було розпочато перетворення, а в інших – створення нових та удосконалення старих галузей виробництва, відкриття нових форм, таких як мануфактура, запровадження нової адміністративної системи тощо.

Серед багатьох перешкод, які гальмували цей процес, основним негативним чинником була відсутність професійно-підготовлених кадрів, особливо у військовій, морській, будівельній та інших галузях. Відомо, що Росія в той час набагато відставала від країн Західної Європи і, насамперед, у освітньо-культурному розвитку. Недаремно Петром I було запрошено багато іноземців на державу службу, запроваджено відправлення